

Характеристика на морските радио комуникации

Петина Вичева-Василева

A Training Model of a Microprogramming Unit for Operation Control: *The paper deals with the characteristics of different types of communications aiming at classifying radio communications at sea. The proper classification and adequate placement of these types of communications in the oral system of communication will give background for developing models for achieving successful radio communications at sea.*

Key words: *maritime radio communications, models, channels of communication, language systems, direct/indirect communications, spontaneous/non spontaneous communications.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Морските радио комуникации, като част от морските комуникации играят все по-нарастваща роля и в този смисъл способността на морските лица надеждно да осъществяват комуникацията на борда на кораба, между корабите и с бреговия личен състав е от изключителна важност. Важността на морската комуникация се определя от възможността да бъде застрашена безопасността на корабоплаването. Целта на изследването на морските радио комуникации е повишаването на тяхната ефективност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Особенности на съвременните начини на комуникация

1.1. Обща характеристика на комуникацията

Думата *комуникация* произлиза от лат. *communico* = обмен, съобщение, връзка, предаване. Освен това тя може да бъде преведена и като общност, съпричастие. Традиционно е прието с термина *комуникация* да означаваме обмен на значения (информация) между хората посредством обща система от символи (знаци), в частност езикови знаци. Трябва да отбележим, че думата *обмен* се използва метафорично. Ако съществува обмен на идеи, обмен на думи, то ние не се лишаваме от тях, нито от тях се лишава нашият събеседник. Напротив, взаимно се обогатяваме чрез идеите на събеседника.

Комуникацията като област на човешкото познание и научни интереси се е формирала още в древни времена. Първите описания на комуникацията се свързват с Аристотел. Той я представя като еднопосочен процес с три минимално задължителни обекта: *източник-съобщение-получател*. В рамките на метафизиката през 18. век Лайбниц [3] систематизира различните състояния, в които се наблюдава комуникацията - между тела, животни и хора. Съществуват почти толкова определения за комуникацията, колкото са и авторите, занимавали се с проблема. Американският психиатър Юрген Рюш отбелязва 40 различни подхода по отношение на комуникацията в различни сфери на човешкото познание като архитектура, антропология, психология, политика и мн. др. Формулата за комуникацията на Ласуел се счита за класическа. Според него комуникация има тогава, когато един източник на съобщения предава сигнали чрез канал до приемател в определена посока, като предизвиква съответен ефект.

1.2. Основни модели на комуникация в различните науки

Първите научни модели на комуникацията открояват нейната процесуалност и линейна структура. Известната фраза на Х. Ласуел [4], която вече споменахме, представлява обърнат модел на комуникацията.

The Lasswell Formula

Фиг. 1. Формулата на Ласуел

В тази интерпретация авторът на модела определя участниците и елементите на комуникативния акт под формата на отговор на въпросите, поставени от Ласуел: комуникатор, съобщение, канал, получател, ефект.

Дълго време в лингвистиката се е използвал друг линеен модел на комуникацията, заимстван от математиката и кибернетиката и тясно свързан с развитието на познанието в тази посока - моделът на комуникация на Шенън [7], интерпретиран от Уивър [8]. Този модел изиграва важна роля за развитието на много науки, свързани с обмен на информация, и макар сега да се счита в известна степен ограничен, намира приложение в лингвистичните разработки, занимаващи се със специализираните езици. Сейгър възприема дадения модел, като се основава на необходимостта от "модел, който да ни даде възможност да различим комуникацията по специализирани теми от другите форми на вербална комуникация, от една страна, и от невербалната комуникация, от друга" [5]. Моделът включва шест компонента: източник, кодиращо устройство, съобщение, канал, декодиращо устройство, приемник. Тези термини са се възприемали метафорично и в други комуникационни системи.

Развитието на комуникациите води до динамичност в техните модели. Линейният модел на комуникация на Шенън става по-близък до реалните човешки взаимодействия в комуникацията чрез въвеждането на понятието *обратна връзка (feedback)*. Понятието е свързано с идеите на кибернетиката като наука и е въведено от Норберт Винер [1].

Натрупването на богат емпиричен материал в останалите области на човешкото познание неизбежно води до появата на всеобхватни проникновени идеи в лингвистиката, каквито са идеите на Р. Якобсон [9]. В модела на комуникация на Якобсон съществуват адресант и адресат, като съобщението е насочено от първия към втория и е написано с помощта на код. Контекстът в модела на Якобсон се свързва със съдържанието на съобщението и информацията, която то предава, а понятието контакт се свързва с регулативния аспект на комуникацията.

Модел на комуникацията на Якобсон

CONTEXT
MESSAGE
ADDRESSER..... ADDRESSEE
CONTACT
CODE

Моделът на Якобсон се използва в лингвистиката както за анализ на функцията на езика като цяло, така и на неговите единици: реч и текст. Моделът разкрива предназначението, функцията на езика. Моделът на Якобсон отчита не само езика, но и този, който го употребява. Точно развитието на човешката комуникация довежда до динамични модели като този, които впоследствие са възприети от съвременната социолингвистика, теория на комуникацията и социология на комуникацията.

Считаме, че ситуирането на морските радио комуникации в рамките на модела на Якобсон ще спомогне за разглеждането на всеки техен компонент през призмата на съставните на модела и ще осигури изследването на възможната успешност/неуспешност на морските комуникации, осъществявани по радиото.

1.3. Класификация на видовете комуникация в плана език - култура

В своята дисертация "Норма и масмедии" Б. Георгиев [2] разглежда същността на социалните дадености, влияещи върху съграждането на съобщението, като тези дадености след това са "пречупени" през призмата на общуването чрез радиото и телевизията. Стройният анализ и класификацията на видовете комуникация са възприети за анализа и класификацията на морските радио комуникации.

Като разглежда проблема за езиковия код и езиковото поведение като неделимо цяло и като приема постулата на Халидей, че социалният контекст на езиковия код е културата, а социалният контекст на езиковото поведение е ситуацията, Б. Георгиев, поставя важен въпрос за решаване във връзка с отношението "култура - езиков код", а именно дали съществува възможност конфигурацията от на практика неограничения брой семиотични системи, съставляващи културата, да бъде "разложена" на краен брой виртуални основополагащи семиотични системи. Решаването на този проблем е експлицирано в назоваването на **семиотични системи примитиви**, осигуряващи общуването чрез знакове и участващи в него.

Тезата, която се защитава от Б. Георгиев във връзка с отношението "култура - езиков код", е, че в човешкото общество петте органа на чувствата обуславят възникването и поддържат съществуването на седем основни за човешкото общуване семиотични системи примитиви: **зрителна, слухова, мирисна, допирна, вкусова** и подчертава съществуването на още две специфично човешки семиотични системи примитиви - **устноезикова и писменоезикова**.

Независимо от мнението, че опозицията между устна и писмена реч губи своята същественост и спорът между писмено и устно вече изживява времето си поради цифровизацията, смятаме, че тезата за писменоезиковата и устноезиковата семиотични системи и тяхната автономност по отношение на тяхната структурност и нормативност са важни по отношение на функционалните фактори, които ги определят. В този смисъл за нас е важно, поради характеристиките на анализирания от нас обект, открояването на характеристиките на устния език. Това може да бъде осъществено само в рамките на опозицията писмен език - устен език.

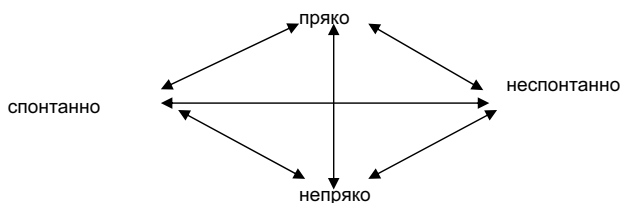
Възприетият подход в разглежданите от нас тези, коренно се различава от други начини.

Освен, че разглежда проблема за общуването като възможности за символни действия, т.е представя неговата статична картина, Б. Георгиев разглежда проблема за динамиката на общуването. Динамиката на общуването се осъществява в три етапа: избор, комбинация и резултат от общуването. Етапът на избора, който се осъществява в два подетапа, дава възможност да се разшири картината на общуването. Етапите на избора са:

1. Избор на езикови, неезикови и на параезикови значения, оформящи сценария на общуването.

2. Избор на езикови и параезикови значения, оформящи езиковите и параезиковите реактивно свързани действия на всеки такт от общуването

Въз основа на първия подетап, който е факултативен, Б. Георгиев разграничава следните разновидности на прякото и косвено общуване, особено важни за анализа и постигане на целите на настоящото изследване. Представя се следната схема, която разграничава разновидностите на прякото и косвено общуване: **спонтанно** и **неспонтанно**.

Въз основа на тази схема се назовават следните видове общуване: **пряко спонтанно, пряко неспонтанно, косвено спонтанно и косвено неспонтанно.**

Представеното от Б. Георгиев разбиране за същността на общуването и за неговите видове и въвеждането на понятията хипердискурс или макродискурс дават възможност за очертаване на проблема, свързан с икономията на езиковите знакове. В парадигмата на това разбиране може да бъде ситуирано и разбирането за общуването на море, осъществявано по радиото. Определяме този тип общуване като косвено общуване.

Стандартът, отбелязва Б. Георгиев, чрез който се отчита свръхредундантността в употребата на езикови знакове, е прякото спонтанно общуване. То е стандарт, защото е възникнало първо и извънезиковите ограничения при него са най-малко. При този тип общуване участниците изпитват най-малко влияние от писменоезиковата семиотична система. Всяко едно послание трябва да съдържа повече значения, отколкото синонимичното за него послание в преките типове общуване, тъй като губещото се неезиково поведение при прехода от преки към косвени типове общуване се превежда в езиково. Според Б. Георгиев "губещото се" неезиково поведение може да се компенсира за сметка на:

1. Увеличената съдържателна редундантност в посланията, изградени въз основата на значения, създадени от работещите семиотични системи.

2. Когато доминиращият начин за осъществяване на косвените типове общуване е устноезиковият (каквото е случаят с осъществяването на морските радио комуникации), общуващите несъзнателно се стремят да увеличат отчетливостта при изговарянето на своите послания. В тези случаи посланието съдържа повече значения, отколкото синонимичното му послание, изградено в преките типове общуване по отношение както на произношението, така и на съдържанието.

Важен въпрос се явява и откритият втори "филтър" на актуализация, който Б. Георгиев свързва с прагматическия контекст.

Основно внимание в дисертацията на Б. Георгиев по отношения на втория филтър на актуализация на културата се отделя върху йерархизираната структура на прагматическия контекст на посланието и по-точно на определен елемент от системата на прагматическия контекст, а именно на "фрейма от условностите", който е елемент от сценарийните (конвенционалните) рамки.

Тук е мястото да отбележим, че освен фрейма на условностите, който приемаме като част от цялостната картина на общуването, приемаме и термина **рамка** във Филморовия смисъл [6], като го свързваме със семантиката на посланията, съградени в рамките на морските радио комуникации, и ще го използваме при анализа на стандартните морски фрази за комуникация на море и тяхната успешност/неуспешност при употребата им.

И накрая, но не на последно място, в общата картина на общуването Б. Георгиев включва третия, последен филтър, който се активизира от начина за самоизразяване на общуващите. Той отбелязва, че особеностите, характеризиращи всеки един субект на общуването, се дължат на т.нар. когнитивна относителност. "Въпросът е следователно как човек разбира и интериоризира целенасочените и нецеленасочените комбинации от значения от заобикалящата го действителност. Той би могъл да разбере и да интериоризира (ако това му е необходимо) в оперативната и културна памет толкова повече значения, колкото е по-обемна неговият концептуален, рамков, езиков, диалектов, регистров и дискурсножанров тезаурус (разбиран като съдържание на цялата информация в информационната система)" [2].

В общ план Б. Георгиев отбелязва, че проблемът на тези тезауруси е проблем на личността и личностният проблем се състои в това дали даден човек да се

задоволи с постигането на стандарта, или да разшири обема на своите тезауруси в съответствие със своите интереси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, като използваме възприетата от нас схема на комуникацията определяме, че морските радио комуникации се извършват под формата на *непряк/спонтанен и неспонтанен* професионален диалог. Съществуват множество лингвистични и екстралингвистични фактори, които оказват влияние върху осъществяването на морските радио комуникации. Възприемането на тази схема дава възможност за по-нататъшно задълбочено изследване на морските радио комуникации.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Винер 1983: Винер, Н. Информация, язык и общество. // Кибернетика. Москва: Наука, 1983.

[2] Георгиев 1992: Георгиев, Б. Норма и масмедии. Дисертация. София: БАН, 1992.

[3] Лайбниц в: Райнов 1993: Райнов, В. Символното поведение на човека. София: БАН, 1987.

[4] Ласуел 1948: Lasswell, H. D. The structure and function of communication in society. // The Communication of Ideas. Ed.: L. Bryson. New York: Harper and Brothers, 1948.

[5] Сейгър, Дангуърт и Макдоналд 1980: Sager, J., Dungworth, D. and McDonald, P. F. English Special Languages: principles and practice in science and technology, Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag, 1980.

[6] Филмор 1988: Филлмор, Ч. Фреймы и семантика понимания. // Новое в зарубежной лингвистике, № XXIII, Когнитивные аспекты языка, Москва: Прогресс, 1988.

[7] Шенън 1948: Shannon, C. The Mathematical Theory of Communication. // The Bell System Technical Journal, 1948. Vol. XXVII.

[8] Шенън, Уивър 1949: Shannon, C. E., Weaver, W. The mathematical theory of communication, London, 1949.

[9] Якобсон 1985: Якобсон, Р. О. Речевая коммуникация. Язык в отношении к другим системам коммуникации. // Избранные работы. Москва: Прогресс, 1985.

За контакти

Ст. преп. доктор Петина Валентинова Вичева-Василева, ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, ул. „В. Друмев“ 73, гр. Варна, тел. 052/552-234 вътр.284, petinav@yahoo.com